

Taras, Halina

"Zmierzch kompleksu trzcieniecko-komarowskiego i sposoby kształtowania się nowej rzeczywistości kulturowej w środkowej i młodszej epoce brązu", Zamość 7-9 XII 1998

Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, 274-275

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

HALINA TARAS

**„ZMIERZCH KOMPLEKSU TRZCINIECKO-KOMAROWSKIEGO I SPOSOBY KSZTAŁTOWANIA SIĘ NOWEJ
RZECZYWISTOŚCI KULTUROWEJ W ŚRODKOWEJ I MŁODSZEJ EPOCE BRĄZU”
ZAMOŚĆ 7-9 XII 1998**

W 1995 roku Katedra Archeologii UMCS i Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Lublinie we współpracy z muzeami środkowowschodniej Polski podjęły się realizacji programu „Pogranicze chronologiczne kultury trzcinińskiej i łużyckiej”. W ramach programu zintensyfikowano prace terenowe na szeregu osad w dorzeczu Huczwy i Bugu i równolegle prowadzono studia archiwalne. Celem studiów, oprócz sporządzenia katalogów materiałów obydwu wymienionych kultur i zestawienia map, stała się rekonstrukcja procesów osadniczo - kulturowych w epoce brązu w środkowowschodniej Polsce. Program pozwolił lepiej zrozumieć charakter kontaktów międzygrupowych i dynamizm przeobrażeń kulturowych jakie miały miejsce w tej części Europy, gdzie krzyżowały się oddziaływania ze wschodu i zachodu. W celu prezentacji materiałów i poddaniu ich ogólnej dyskusji organizowano cykliczne seminaria. Potrzeba szerszej konfrontacji spostrzeżeń i ustaleń dokonanych w trakcie procesu badawczego zaowocowała pomysłem konferencji.

W dniach 7-9 grudnia 1998 r. odbyła się w Zamościu międzynarodowa konferencja na temat „Zmierzch kompleksu trzcinięcko-komarowskiego i sposoby kształtowania się nowej rzeczywistości kulturowej w środkowej i młodszej epoce brązu”. Organizatorami byli: Katedra Archeologii UMCS, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Lublinie oraz Muzeum Okręgowe w Zamościu. Konferencja finansowana była z funduszy organizatorów oraz uzyskała wsparcie ze strony Fundacji im. Stefana Batorego a także Rektora i Dziekana Wydziału Humanistycznego UMCS. Obrady odbywały się w Kamienicy Ormiańskiej, siedzibie Muzeum Okręgowego w Zamościu.

Zamojska konferencja była największym spotkaniem naukowym poświęconym problematyce epoki brązu jakie zorganizowano w Polsce w 1998 r. Wzięło w niej udział około 70 osób, w tym wielu wybitnych badaczy epoki brązu z polskich instytucji naukowych oraz Ukrainy, Białorusi i Słowacji.

Wśród wygłoszonych 28 referatów, badania swoje zaprezentowali archeolodzy z Krakowa (Uniwersytet Jagielloński, Muzeum Archeologiczne), Warszawy (Polska Akademia Nauk, Państwowe Muzeum Archeologiczne), Łodzi (Uniwersytet Łódzki), Poznania (Uniwersytet Adama Mickiewicza), Wrocławia (Polska Akademia

Nauk), Rzeszowa (Wyższa Szkoła Pedagogiczna), Lublina (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego). Goście zagraniczni reprezentowali Akademię Nauk Białorusi (Mińsk), Ukrainy (Kijów) i Słowacji (Nitra) a także Uniwersytet w Łucku, Muzea w Doniecku, Czerkasach i Netiszynie.

Tematy referatów prezentowane były w dwóch blokach. W pierwszym (w pierwszym i w części przedpołudniowej drugiego dnia obrad) znalazły się wystąpienia o problemowym, szerokim ujęciu zagadnienia. Swoje poglądy na charakter przemian kulturowych w epoce brązu zaprezentowali tu m.in. prof. B. Gediga (Wrocław), prof. S. Berezanśka i dr J. Herszkowycz (Kijów). Mgr J. Górski (Kraków) w swoim wystąpieniu skupił się na praktycznych możliwościach i zasadności wydzielenia faz przejściowych. Następnie zaprezentowana została seria referatów, w których Autorzy odwoływali się do tematu konferencji na przykładzie mniejszych jednostek terytorialnych, i tak zagadnienie zmian kulturowych w Polsce południowo-wschodniej przedstawił prof. S. Czopek (Rzeszów), w południowo-zachodniej strefie kultury trzcinięckiej prof. M. Gedl (Kraków), zaś na Mazowszu prof. J. Dąbrowski (Warszawa). Specyfikę fazy schyłkowej kultury trzcinięckiej oraz genezę kultury łużyckiej w rejonie środkowo-wschodniej Polski zaprezentowali mgr J. Niedźwiedź (Zamość) i dr H. Taras (Lublin). Interesujący referat poświęcony tej problematyce w międzyrzeczu środkowej Wisły i Warty wygłosili dr J. Czebreszuk, mgr M. Ignaczak i dr P. Makarowicz (Poznań). Zaproponowali oni odmienne spojrzenie na źródła, rozpatrując poszczególne zespoły osadnicze jako odrębne organizmy, w obrębie których dokonują się zmiany, których nie sposób sprowadzić do wspólnego mianownika, ze względu na różnicę jakościową zespołów i odmienne tempo przemian. Wydzielili oni szereg niezależnych jednostek – horyzontów – i określili ich zmienność.

Kwestiom metalurgii poświęcony był referat dra W. Blajera, który omówił zróżnicowanie regionów posttrzcinięckich w świetle wyrobów brązowych, starając się dociekać przyczyn tego zjawiska. Prof. S. Berezanśka i dr H. Taras zwróciły uwagę na charakterystyczny dla fazy schyłkowej we wschodniej strefie kompleksu trzcinięckiego typ naczyń ostrodennych, które określają spe-

cyfikę tego regionu i przeanalizowały możliwe źródła ich genezy. Goście z Nitry, dr dr K. Markowa i J. Bátora odwołali się do sytuacji panującej w Kotlinie Karpackiej, która z reguły stanowiła wzorzec dla północnych rejonów Europy. Przeanalizowali zmiany w kulturze materialnej i duchowej, które miały miejsce w środkowej epoce brązu.

W następnym dniu drugi blok zawierał wystąpienia poświęcone szczegółowej analizie źródeł w obrębie mikroregionów lub jednostek osadniczych i przyczynki do studiów nad wytwórczością poszczególnych kategorii źródeł.

Nowe aspekty skarbu z Żyrardowa, w świetle pozyskanych ostatnio przedmiotów, wchodzących pierwotnie w jego skład, przedstawił mgr B. Karch (Warszawa). Autor przeanalizował kulturowo-chronologiczne aspekty depozytu.

Zagadnieniom osadniczym poświęcone były wystąpienia mgr. mgr. R. Janiaka, P. Zawilskiego (Łódź) i J. Górskiego (Kraków). Schyłek kultury trzcinieckiej i początki kultury lużyckiej na przykładzie warsztatu ceramicznego w obrębie wybranych osad w Nowej Hucie-Pleszowie i Tyszowcach omówiły mgr I. Pieróg (Kraków) i mgr B. Gosik (Lublin).

Specyfikę materiałów na Polesiu przedstawili dr dr A. Kaleczyc, M. Krywalcewicz, W. Łakiza (Mińsk), zaś na Wołyniu H. Ochrimienko (Łuck) oraz S. Berezanśka (Kijów) i W. Samoluk (Netiszyn). Problematyka wytwórczości krzemieniarskiej na wschodniej peryferii świata trzcinieckiego w późnym okresie epoki brązu była tematem wystąpienia dr A. Koleśnika (Donieck) i J. Herszkowycza (Kijów) zaś dr S. Łysenko (Kijów) przeanalizował kompleks materiałów z późnej epoki brązu z rejonu północnej Ukrainy.

Szeroki zakres terytorialny, narzucony przez temat konferencji pozwolił na konfrontację różnic rozwojowych

społeczności środkowej i młodszej epoki brązu. W prezentowanych referatach i dyskusji dociekano przyczyn tego zróżnicowania oraz rozpatrywano dynamizm przeobrażeń kulturowych w poszczególnych strefach terytorialnych. Postrzegane są one jako stopniowa transformacja przy braku lub niewielkiej ingerencji czynników zewnętrznych, jako wynik wpływów obcych kulturowo społeczności czy też efekt szerzenia się nowych idei, zwłaszcza religijnych powodujących daleko idące przeobrażenia także w wielu dziedzinach kultury materialnej. Na terytorium objętym osadnictwem ludności kultur trzcinieckiej i komarowskiej większą intensywność zmian oraz pełniejsze reformy prześledzić można w zachodniej i południowej strefie tego ugrupowania podczas gdy terytoria wschodnie i północno-wschodnie wykazały się tradycjonalizmem i konserwatyzmem. Począwszy od środkowej epoki brązu pogłębia się rozłam na mniejsze, odrębne strefy osadniczo-kulturowe.

Podstawową trudność stanowią ciągle kłopoty z datowaniem i z wypracowaniem optymalnej metody konfrontacji szeregu lokalnych systemów chronologicznych. Trudności te związane są z faktem posługiwania się różnymi kategoriami źródeł i koniecznością budowania systemów periodyzacji często na bazie tych źródeł, które nie są precyzyjnym datownikiem, jak np. ceramika. Niemniej jednak i tutaj widać znaczne postępy co z zadowoleniem skonstatowano w czasie dyskusji.

Spotkanie zrealizowane w Zamościu uporządkowało bądź ugruntowało stan wiedzy w obrębie zagadnień epoki brązu. Wykazało też potrzebę pogłębiania studiów nad kulturą duchową i szukania nowych rozwiązań przełamujących powszechnie stosowany schematyzm pojęciowy, który nie pozwala na wyjaśnienie mechanizmów życia społeczeństw pradziejowych.

Materialnym śladem konferencji będzie zbiorowa publikacja, przygotowywana do wydania na przełomie 1999/2000 r.